

σικό χειρόγραφο της Μονής Ιβήρων 997 από τα τέλη του 18ου αιώνα, με δύο συνθέσεις, έναν Πρόλογο και ένα Χερουβικό.

Ο ιεράρχης Αθανάσιος Σελευκείας και ο Σάββας ο Κύπριος

Προς το τέλος του 18ου αιώνα γεννήθηκε στη Λευκωσία ο ιεράρχης Αθανάσιος Σελευκείας και πέθανε στην Κωνσταντινούπολη το έτος 1850. Χρημάτισε μαθητής του περιφημου συνθέτη Γεωργίου του Κρητός και θεωρείτο καλός γνώστης της παλαιάς και νέας σημειογραφίας, καθώς και της αραβοπερσικής μουσικής παράδοσης.

Επεξεργάστηκε μουσικά το αργό και σύντομο Ειρμολόγιον των καταβασιών, καθώς και άλλα ειρμολογικά μέλη του Πέτρου Λαμπαδαρίου του Πελοποννησίου. Λέγεται ότι μετά το θάνατό του περιέπεσαν τα έργα του στα χέρια του μαθητή του Κυριάκου Φιλοξένου του Εφεσιομάγνη, από τα οποία εμείς σήμερα δεν έχουμε κανένα ίχνος.

Κατά τα τέλη του 18ου και τις αρχές του 19ου αιώνα απαντάται σε μουσικά χειρόγραφα του Αγίου Όρους με μέλη σε μορφή Εξήγησης ο Σάββας ο Κύπριος.

Ο αρχιεπίσκοπος Κυπριανός

Μια πολύ σημαντική προσωπικότητα της πνευματικής ζωής της Κύπρου, η οποία συνδέεται άμεσα με την εκκλησιαστική μουσική παράδοση, θεωρείται ο Εθνομάρτυρας Κυπριανός. Εξετάζοντας τις πηγές, μουσικές και μη, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι ολόκληρη η ζωή του Κυπριανού συνοδεύτηκε από τη Βυζαντινή Μουσική.

Ενώ ο ίδιος υπήρξε ιεροψάλτης από τα νεανικά του χρόνια, οι ιδιόχειρες σημειώσεις του σε παλαιά μουσικά χειρόγραφα και η μεταφορά 13 μουσικών χειρογράφων από τη Μολδοβλαχία στην Κύπρο αποδεικνύουν τη σοβαρή ενασχόληση του με τη Βυζαντινή Μουσική.

Το μουσικό ταλέντο και η μουσική δεινότητα του αρχιεπισκόπου Κυπριανού μαρτυρείται και επιβεβαιώνεται και σε μουσικό χειρόγραφο του Αγίου Όρους, της Μονής Βατοπαιδίου αρ. 1776 (κατά το 1821), όπου μνημονεύεται ως «μελωδός», σίγουρα προικισμένος με γλυκιά και με μελωδική φωνή. Πρόκειται για μια σύνθεση του Χουρμουζίου για να ψάλλεται ειδικά στις εορτές της Υπεραγίας Θεοτόκου της Ιεράς Μονής Μαχαιρά, πολύ πιθανόν κατόπιν παραγγελίας του αρχιεπισκόπου Κυπριανού και προορισμένο να αποσταλεί στον ίδιο, στην Κύπρο: «*Πολυέλεος ψαλλόμενος εις τὰς εορτὰς τῆς ὑπε-*

ραγίας Θεοτόκου τῆς ἱερᾶς καὶ θείας μονῆς τῆς ἐπιλεγομένης Μαχαιράδος, συντεθείς νεωστὶ παρὰ Χουρμουζίου διδασκάλου τῆς Νέας Μεθόδου τῆς μουσικῆς καὶ ἀποσταλθεὶς παρ' αὐτοῦ ἐκ τῆς βασιλευούσης τῷ Μακαριωτάτῳ καὶ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Νέας Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Κύπρου κυρίῳ κυρίῳ Κυπριανῷ, ὡς μελωδῷ καὶ ἰδιαιτέρῳ προστάτῃ τῆς βασιλικῆς ταύτης μονῆς ἤχος Βου λέγετος Λόγον ἀγαθόν».

Η σύνθεση αυτή δεν έφτασε ποτέ στην Κύπρο. Πολύ πιθανόν να αποστάληκε στο νησί και να απολέσθηκε καθ' οδόν, λόγω της έκρηξης της Ελληνικής Επανάστασης. Το γεγονός αυτό ίσως να αιτιολογεί και τη μέχρι στιγμής απουσία του σχετικού πρωτογράφου του Χουρμουζίου.

Ο Εθνομάρτυρας Κυπριανός είχε το ενδιαφέρον και μελετούσε την εξέλιξη της βυζαντινής σημειογραφίας και της μελοποιίας, καθώς και την κατά καιρούς ασματική διαφοροποίηση. Ασχολήθηκε επίσης με έντεχνα και καλλιπωσιμένα μέλη,

Το μουσικό ταλέντο και η μουσική δεινότητα του Αρχιεπισκόπου Κυπριανού μαρτυρείται και επιβεβαιώνεται και σε μουσικό χειρόγραφο του Αγίου Όρους, της Μονής Βατοπαιδίου αρ. 1776 (κατά το 1821), όπου μνημονεύεται ως «μελωδός», σίγουρα προικισμένος με γλυκιά και με μελωδική φωνή.

εκτεινόμενα σε μεγάλη φωνητική έκταση και με επιβολές κρατημάτων. Εκτός τούτου, ασχολήθηκε και με τις διάφορες μουσικές συλλογές, καθώς και την εξέλιξή τους, δίνοντας έμφαση στο Στιχηράριον.

Ζώντας ο ίδιος στο μεταίχμιο της Εξηγητικής και της Νέας Μεθόδου, παρακολουθούσε τις εξελίξεις και σε άλλα ορθόδοξα κέντρα, ιδιαίτερα την Κωνσταντινούπολη. Με την εκλογή του σε αρχιεπίσκοπο Κύπρου φρόντισε για τη διδασκαλία, εκμάθηση και διάδοση της Νέας Μεθόδου της Βυζαντινής Μουσικής, γιατί για τον ίδιο ήταν αδιανόητο η Ορθόδοξη Εκκλησία της Κύπρου να μείνει εκτός της Μεταρρύθμισης των τριών Διδασκάλων. Πέραν τούτου απέστειλε τρεις κληρικούς στην Κωνσταντινούπολη για την εκμάθηση της Νέας Μεθόδου, καθώς και για τη μεταφορά του Κωνσταντινοπο-

Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΣΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ 19^{ΟΥ} ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

λίτικου ύφους στην Κύπρο. Στη συνέχεια προχωρεί στην ίδρυση σχολών Βυζαντινής Μουσικής, με στόχο τη διδασκαλία και την καλλιέργειά της, καθώς και την ενοποίησή της μέσα στο πνεύμα της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Κύπρου, με κέντρο τη Βασιώτικη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής, στην αμπελουργική περιοχή της Κοινότητας της Βάσας. Σχολή Βυζαντινής Μουσικής ίδρυσε και στην Ελληνική Σχολή.

Η Σχολή Βυζαντινής Μουσικής της Βάσας είναι στενά συνδεδεμένη με σημαντικούς ψάλτες και διδασκάλους της κυπριακής μουσικής παράδοσης, όπως είναι ο ιεροψάλτης Αχιλλέας Νικολαΐδης ή Νικολάκης –το όνομα του οποίου είναι συνδεδεμένο με τη διδασκαλία και διάδοση της Νέας Μεθόδου–, και ο Αχιλλέας Νικολαΐδης, ακόμη ένας

σημαντικός διδάσκαλος και άριστος γνώστης της θεωρίας και της ψαλτικής τέχνης. Ένας μεγάλος αριθμός ιεροψαλτών μαθήτευσαν στη Σχολή της Βάσας, ανάμεσα στους οποίους και ο διάδοχος του Αχιλλέα Νικολαΐδη στον κοινοτικό ναό του Ευαγγελισμού, Αχιλλέας Π. Αργυριδής (1851-1950), ο οποίος συνέχισε το έργο του διδασκάλου.

Ο Στυλιανός Ελευθερίου «Χουρμούζιος»

Ο πιο σημαντικός μαθητής του Αχιλλέα Νικολαΐδη θεωρείται ο Στυλιανός Ελευθερίου «Χουρμούζιος», ο οποίος διαδραμάτισε ένα σημαντικό ρόλο και άσκησε μεγάλη επιρροή για τη θεωρητική και πρακτική καλλιέργεια της βυζαντινής μουσικής παράδοσης της Κύπρου το δεύτερο ήμισυ του 19ου και τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα.

Πρόκειται για μια πολύπλευρη και πολυσήμαντη προσωπικότητα, του οποίου η συνεισφορά διαδραμάτισε σπουδαίο ρόλο για τα θέματα της ψαλτικής τέχνης στην Κύπρο. Ιεροψάλτης, μελοποιός, θεωρητικός, διδάσκαλος και δημοσιογράφος, συνέβαλε αποφασιστικά στη αναμόρφωση, διατήρηση και διάδοση της βυζαντινής μουσικής παράδοσης στην Κύπρο, παρόλο που οι συνθήκες που έζησε και εργάστηκε δεν ήταν και τόσο ευνοϊκές.

Ο Στυλιανός Χουρμούζιος είναι ο μελοποιός τριών ερωτικών ασμάτων: α) Του πολέμου ημερ' ανατέλλει, β) Ω, ποία μαύρη άβυσσος, γ) Εσπερία μου αύρα αθώα. Εκτός από αυτά τα τρία άσματα, που δημοσιεύθηκαν στο Μουσικόν Απάνθισμα του Ιωάννου Γ. Ζωγράφου, είχε αποστείλει περίπου είκοσι συνθέσεις, μεταξύ των οποίων και ένα εγκώμιο προς τον Σαΐτ πασά, ο οποίος απάλλαξε την Κύπρο από την καταστρεπτική ακρίδα. Το εγκώμιο αυτό τραγουδήθηκε και από τους Τούρκους. Λόγω έλλειψης χώρου ο εκδότης δημοσίευσε μόνο τα τρία άσματα, ενώ τα άλλα δεν τα επέστρεψε στο συνθέτη Στυλιανό Χουρμούζιο.

Ο ίδιος ιδρύει την εφημερίδα «Σάλπιγγα» και αρθρογραφεί και ο ίδιος. Εξασκεί επίσης το επάγγελμα του δικηγόρου (1878-1880) και του βιβλιοδέτη. Διετέλεσε ψάλτης στον ιερό ναό Παλλουριωτίσσης στη Λευκωσία, της Αρχιεπισκοπής και πρωτοψάλτης του Ι. Ν. Αγίας Νάπας Λεμεσού. Το 1917 διορίζεται με εισήγηση του Αρχιεπισκόπου Κυρίλλου του Γ' πρωτοψάλτης της Αρχιεπισκοπής και καθηγητής της εκκλησιαστικής μουσικής στο Παγκύπριο Διδασκαλείο.

Είναι ο πρώτος εκκλησιαστικός μουσικός και ιεροψάλτης που η Αγία Σύνοδος της Αυτοκέφαλής Εκκλησίας της Κύπρου το 1916 του απένειμε το οφφίκιο «*Άρχων πρω-*

Ο Στυλιανός Ελευθερίου
«Χουρμούζιος».